

Landstrategi

Litauen

1 januari 2002 – 31 december 2004

REGERINGSKANSLIET

UD

2002-06-19

Enheten för Central- och Östeuropa

LANDSTRATEGI FÖR SAMARBETET MED LITAUEN 2002-2004

1. INLEDNING

Regeringen har beslutat upprätta en landstrategi för utvecklingssamarbetet med Litauen liksom för de övriga prioriterade länderna i Central- och Östeuropa. Landstrategin för Litauen ska styra inriktningen på det svenska utvecklingssamarbetet med Litauen under perioden 2002- 2004. Strategin baseras på förslag från Sida, kompletterat med UD:s egna överväganden, synpunkter från andra departement som omfattas av utvecklingssamarbetet med Litauen samt prioriteringar presenterade i det kontinuerliga samarbetet med svenska motparter samt vid överläggningar i Vilnius 14 maj 2002.

2. REFORMPOLITIKEN

Sedan Litauen återvann självständigheten 1991 har landet genomgått en omfattande politisk och ekonomisk omvandling. Litauen är i dag en fungerande parlamentarisk demokrati och marknadsekonomin är väl utvecklad. Det politiska läget är stabilt och den ekonomiska tillväxten har varit förhållandevis god. Litauens viktigaste utrikespolitiska mål är medlemskap i EU och Nato. Under år 2001 blev landet medlem i WTO.

EU är Litauens viktigaste handelspartner med cirka 50 procent av den totala handeln. Det tidigare beroendet av den ryska marknaden är i dag litet, cirka 7 procent, medan Ryssland alltjämt står för en stor del av Litauens import, cirka 27 procent. Den litauiska valutan är sedan februari i år knuten till euro.

Litauens relationer med EU regleras i ett Europaavtal från 1998. Litauen inledde 1999 förhandlingar om medlemskap i EU. Ambitionen är att förhandlingarna ska avslutas i slutet av år 2002 med sikte på en litauisk anslutning till EU under 2004.

2002-06-19

Avgörande för Litauens ekonomiska utveckling blir att landet förmår stimulera till fortsatta, såväl nationella som utländska, investeringar i produktiva sektorer.

3. MEDLEMSKAPSFÖRHANDLINGARNA OCH EU-ANPASSNING

Litauen har kommit långt i anpassningen till EU:s gemensamma regelverk, inklusive utbyggnaden av den institutionella strukturen.

En av de svåraste frågorna för Litauen i medlemskapsförhandlingarna är stängningen av kärnkraftverket Ignalina, vilket är ett krav från EU.

Litauen uppfyller de politiska så kallade Köpenhamnskriterierna. I Kommissionens översiktsrapport från november 2001 uttrycks uppskattning framförallt för den nya civilrättsliga lagstiftningen och införandet av diskriminerings- och barnombudsmän. Den offentliga förvaltningen behöver dock mer resurser, bättre utbildning och ett utökat samarbete mellan departementen.

Kommissionen bedömer att Litauen är en fungerande marknadsekonomi. Statens finanser är under kontroll, budgetunderskottet minskar, bytesbalansen har förbättrats och det statliga engagemanget i näringslivet avtar. Problemen är bland annat den höga arbetslösheten, den alltför långsamma omstruktureringen och liberaliseringen av energimarknaden, den underutvecklade finansiella sektorn samt en utlovad men ännu icke genomförd pensionsreform.

Ett viktigt område för fortsatt uppmärksamhet och åtgärder är rätts- och inrikesfrågorna. Myndigheterna inom rättsområdet saknar ofta de resurser som krävs för att effektivt genomdriva sina beslut. Visumreglerna när det gäller Ryssland och Vitryssland samt gränsbevakningen svarar inte mot EU:s regelverk. Kampen mot organiserad brottslighet kräver större resurser. Domarutbildningen måste förbättras. Dessutom är korruptionen ett område som kräver fortsatt uppmärksamhet.

Att bygga upp den administrativa kapaciteten för att klara av ett medlemskap beskrivs som en av de största utmaningarna. Framsteg har gjorts avseende alla de kortsiktiga prioriteringarna, exempelvis gällande fri rörlighet av varor, socialpolitik, miljö och sysselsättning. Uppbyggnaden av institutioner och förbättringen av den administrativa kapaciteten kommer att behöva prioriteras även efter anslutningen. Ett problem är bristen på utbildad personal och kontinuitet i förvaltningen.

2002-06-19

Översynsrapporten välkomnar förberedelserna av en gemensam elmarknad kring Östersjön. Den påminner om att Litauen förbundit sig att stänga Ignalinas första reaktor före 2005. I juni 2002 uppnåddes även en överenskommelse i anslutningsförhandlingarna enligt vilken Litauen åtar sig att avveckla Ignalinas andra reaktor senast 2009. Unionen åtar sig i gengäld att ha beredskap för att förse Litauen med adekvat ytterligare finansiering av avvecklingen också efter landets anslutning till EU.

4. DET HITTILLSVARANDE SAMARBETET

Det svenska stödet till reform- och övergångsprocessen i Litauen inleddes 1990. Under perioden 1990 - 2000 har cirka 985 miljoner kronor utbetalats för bilaterala samarbetsinsatser. De flesta av dessa insatser relaterar till målet om en socialt hållbar ekonomisk omvandling. Ett annat stort område har varit stöd till en miljömässigt hållbar utveckling. En stor del av stödet på miljöområdet avser den förbättrade säkerheten vid kärnkraftverket Ignalina. Dessutom har betydande insatser inom demokrati och mänskliga rättigheter samt säkerhetsfrämjande genomförts. Sverige är en av de större givarna till Litauen.

Litauens anpassning till EU har kommit att bli allt mer styrande för reformprocessen. Stödet till EU-anpassningsprocessen har också kommit att stå i fokus för det svenska stödet i enlighet med de ambitioner som uttrycks i gällande landstrategi. I praktiken har så gott som allt svenskt stöd som beslutats under perioden 1999 – 2001 en direkt eller indirekt bäring på Litauens EU-anpassning. Insatser med direkt bäring på EU-anpassningen genomförs inom förvaltning, till exempel statistik, arbetsmiljö, arbetsmarknadens institutioner, regional utvecklingsplanering och generell rådgivning. Andra områden där svenskt stöd direkt bidragit till EU-anpassning är säkerheten vid kärnkraftverket Ignalina, miljö, jordbruk, luft- och sjöfart samt rättsområdet.

Det säkerhetsfrämjande stödet spelade under samarbetets första tid en viktig roll för det nya Litauens oberoende genom utrustningsinsatser inom främst gränskontroll, kustbevakning, polis och tull. Stödet har sedan successivt övergått i ett vidgat säkerhetsfrämjande stöd inriktat på kompetens- och institutionsutveckling. Från litauisk sida har de svenska insatsernas betydelse och relevans framhållits.

Svensk stöd i syfte att bidra till fördjupning av demokratins kultur har främst riktats till samarbete mellan kommuner, länsstyrelser samt enskilda organisationer. Stöd till kultur, språk och integration har

2002-06-19

skett genom Svenska institutet. Sedan mitten av 1990-talet har även stöd givits med inriktning på att integrera jämställdhetsaspekter i det bilaterala samarbetet. Utvecklingssamarbetet med Litauen inom rättsområdet intensifierades i mitten av 1990-talet med stöd till domstolsväsendet, kriminalvården och polisen. 1998 ingicks ett regeringsavtal om utvecklingssamarbete på rättsområdet mellan Sverige och Litauen mot bakgrund av rättsområdets betydelse för EU-anpassningen.

Stöd till en socialt hållbar ekonomisk omvandling har sedan mitten av 1990-talet varit ett viktigt område vad gäller svenskt stöd till Litauen. Stödet har främst utgått till det pågående reformarbetet inom social välfärd, uppbyggnaden av ett socialförsäkringssystem och omstruktureringen av hälso- och sjukvården. Mindre insatser har även genomförts för att förbättra situationen för utsatta grupper till exempel handikappade barn. Stödet har också varit omfattande inom arbetsmarknadsområdet. Institutionell utveckling av den offentliga förvaltningen har under perioden givits hög prioritet och varit betydelsefullt för den litauiska reformprocessen. Den litauiska jordreformen har stötts med omfattande svenska insatser avseende såväl kartering som lantmäteri och myndighetsutveckling. Stöd till omstruktureringen och konsolideringen av bank- och finanssektorerna, bland annat genom Swedfund Financial Markets, har varit särskilt omfattande under den senare delen av 1990-talet. Näringslivsfrämjande stöd har minskat under de senaste åren, men utgår ännu för projekt syftandes till att stärka den litauiska handelskammaren, främja kvinnligt företagande samt för exportfrämjande åtgärder och genom programmen Start Öst och Advantage East.

Svenskt stöd inom miljöområdet har anslutit HELCOMs Åtgärdsprogram för Östersjön, EU-anpassningen och på senare år Baltic 21 för en hållbar utveckling. Stödet inom Åtgärdsprogrammet har främst avsett förstudier, investeringar och institutionsutveckling i några större projekt på vatten- och avloppsområdet samt jordbruksinsatser med inriktning på demonstration och utbildning för att minska utläckage av närsalter från jordbruksmark. Myndighetssamarbetet mellan Naturvårdsverket och det litauiska miljöministeriet har på senare tid haft ett allt tydligare fokus på anpassning till och tillämpning av EU:s regelverk. Svenska insatser genom SKI och SSI har varit inriktade på säkerhetshöjande anläggningsförbättringar och myndighetsstöd avseende kärnkraftverket Ignalina.

2002-06-19

Utvärderingar som genomförts visar att det svenska bilaterala utvecklingssamarbetet i hög grad varit relevant med utgångspunkt i uppsatta mål och bidragit till Litauens positiva utveckling. Samarbetet ansluter, enligt utvärderingen "Att utveckla samarbetet med Central- och Östeuropa" väl till instruktionerna i landstrategin 1999-2001.

Brister eller problem som förelegat i samarbetet kan ofta hänföras till kravet på kostnadsdelning, där litauisk part ibland haft svårigheter att få fram eget bidrag till insatser. Det kan delvis kopplas till att förankring på litauisk sida i vissa fall brustit, men också till det besvärliga ekonomiska läget och den strama budgetpolitiken. I takt med att stödet från EU har utökats har också Litauens kapacitet att absorbera bilateralt stöd minskat. Den administrativa kapaciteten är begränsad och EU-finansierade insatser ges oftast prioritet. Bilateralt samarbete fortgår dock på områden där stödbehov kvarstår, som ett komplement till EU:s förmedlemsskapsstöd. Det gäller särskilt rättssamarbetet och stödet på miljöområdet samt social sektor. Stödet till jordreformen, infrastruktur-, bank och finans-, jordbruks-, skogs- och fiskeriområdena, samt näringslivsfrämjande har i det närmaste avslutats och endast avslutande insatser väntas göras. Värt att notera är att bilaterala stödinsatser utgjort en god grund för ett fortsatt EU-finansierat samarbete i Litauen, särskilt inom Phare Twinning, där svenska myndigheter nu intar en framträdande roll.

Det bilaterala stödet har också medfört positiva återverkningar på svenskt näringsliv. 1990-talets stödinsatser inom bank och finans har underlättat för svenska investeringar. Insatser inom miljö, energi och skogsområdet har öppnat upp för svenska företag inom respektive område, liksom det riktade Start Öst programmet.

2002-06-19

5. SAMARBETET UNDER 2002-2004

5.1. Mål

Det övergripande målet för utvecklingssamarbetet med länderna i Central- och Östeuropa är att främja en hållbar utveckling, fördjupad integration och partnerskap i Östersjöområdet och dess omgivningar, utifrån behoven i samarbetsländerna och med utnyttjande av den svenska resursbasen.

5.2. Generella överväganden

Det finns en stark svensk önskan att Litauen, liksom övriga baltiska länder, blir medlemmar i Europeiska Unionen. En huvuduppgift i svensk Baltikumpolitik under återstående förmedlemskapstid blir att fullfölja stödet för ländernas fulla EU-integration. Samtidigt är det ett svenskt intresse att det utvecklas ett ömsesidigt aktivt gränsnära samarbete mellan de baltiska länderna och angränsande ryska regioner.

I ljuset av den positiva ekonomiska utvecklingen och en snabb EU-anpassning förväntas utvecklingssamarbetet med Litauen under de närmaste åren successivt kunna minskas samtidigt som de normala relationerna blir allt tätare. Minskningen i det bilaterala stödet, som underlättas av de stora resursöverföringar som sker genom EU, förutses fortsätta med sikte på en utfasning i samband med att Litauen uppnår medlemskap – vilket kan komma att ske under 2004. Det är viktigt att övergången till reguljärt grannlandssamarbete sker på sådant sätt att upparbetade kontakter fortsätter.

En möjlighet som i dag utnyttjas och fortsatt även bör uppmuntras, är att använda litauiska resurser och erfarenheter i det svenska utvecklingssamarbetet med länder i övriga Central- och Östeuropa och Centralasien.

5.3. Samarbetets omfattning, former och inriktning

Under perioden 2002-2004 förutses en fortsatt nedtrappning av utvecklingssamarbetet med sikte på övergång till ett reguljärt grannlandssamarbete i samband med EU-medlemskapet. Tidpunkten för en avveckling är avhängig bland annat av de fortsatta förhandlingarna. Detta innebär att det finns ett särskilt behov att stämma av strategin under 2003.

2002-06-19

Samarbetet ska styras av tre riktlinjer: att främja EU-anpassningen i kandidatländerna, att främja relationerna med Sverige och att låta ett jämställdhetsperspektiv präglade samarbetet.

Insatserna ska inriktas på att stödja det anpassningsarbete som krävs med hänsyn till ett framtida medlemskap i EU och ska utgå ifrån Litauens egen förmedlemskapsstrategi. Tonvikten ska läggas vid att hjälpa Litauen att uppfylla EU:s gemensamma regelverks förpliktelser. Det svenska stödet ska inriktas på insatser som ligger utanför men som kompletterar det stöd som utgår genom EU:s olika program. Viktigare kvarvarande områden för svenska bilaterala insatser är rättsområdet, miljöområdet, det sociala området samt stöd till säkerheten på kärnkraftverket Ignalina och de sociala konsekvenser som stängningen av kärnkraftverket innebär. Ambitionen ska vara att pågående svenska stödinsatser när så är möjligt inordnas i EU:s program. Twinning är härvidlag ett viktigt instrument på förvaltningsområdet.

Utvecklingssamarbetet ska bidra till att skapa ett nära och långsiktigt grannlandssamarbete mellan svenska företag, organisationer och statliga och kommunala myndigheter och dess motparter i Litauen. Samarbetet bör leda till en fortsatt intensifiering av handels- och kulturutbyte mellan de båda länderna. Samarbetet ska inriktas på områden där Sverige har speciell kompetens och särskilda förutsättningar att ge stöd. Det är viktigt att utfasningen av utvecklingssamarbetet utformas i en takt och i former som underlättar ett fortsatt samarbete av ömsesidigt intresse mellan svenska och litauiska parter.

Allt utvecklingssamarbete mellan Sverige och Litauen ska präglas av ett jämställdhetsperspektiv. Vid beredning av insatser ska effekterna på män och kvinnor analyseras. Därutöver kan särskilda insatser riktade till kvinnor eller män vara motiverade, till exempel för stärkande av kvinnor på arbetsmarknaden. Mätbara mål bör sättas upp inom projekt på samtliga relevanta samarbetsområden. Förväntningarna på samarbetspartners bör tydliggöras i detta avseende.

Stödet bör såsom hittills utgå i form av tekniskt samarbete inriktat främst på insatser för kunskaps- och institutionsutveckling. På miljöområdet kan det även inbegripa stöd till investeringar. Stödet ska utgå till verksamheter som bedrivs under litauiskt huvudansvar och det bör begränsas till sådana resursinsatser när det gäller kompetens och kapacitet som saknas på litauisk sida. Det innebär bland annat att det svenska stödet genomgående bör kopplas till krav på kostnadsdelning med litauisk part.

2002-06-19

Följande gäller för samarbetet på de sex olika verksamhetsområdena:

- gemensam säkerhet
- demokratis fördjupning
- ekonomisk omvandling
- social trygghet
- miljö
- utbildning och forskning

5.3.1 Gemensam säkerhet

Målet för det säkerhetsfrämjande stödet till Central- och Östeuropa är att främja den gemensamma säkerheten i regionen på såväl det militära som det civila området.

De säkerhetsfrämjande insatserna avser stöd till

- säkerhetspolitisk kompetens
- demokratiskt totalförsvaret
- fredsfrämjande insatser
- försvarsmiljöinsatser
- icke-spridning av massförstörelsevapen
- beredskap för olyckor och katastrofer
- gränsbevakning och insatser för stärkt yttre gränskontroll
- asyl- och migrationspolitisk kompetens.

Det säkerhetsfrämjande stödet utgör en hörnsten i svensk Östersjöpolitik. Regeringen utgår från en bred syn på säkerhetsbegreppet. Säkerhet innebär mer än militär säkerhet och förutsätter även civila, diplomatiska, politiska och ekonomiska insatser.

Stödet avser främst olika former av kunskapsöverföring och institutionsuppbyggnad (utbildning och rådgivning), men omfattar även visst militärt materielstöd. I syfte att göra det säkerhetsfrämjande stödet mer långsiktigt och överskådligt utarbetas i samråd mellan Sverige och Litauen årsprogram på Försvarsmaktens område.

Det svenska säkerhetsfrämjande stödet på det militära området syftar till att bidra till uppbyggandet av nationell försvarsförmåga

2002-06-19

under demokratisk kontroll i Litauen. Därmed skapas också bättre förutsättningar för Litauen att själv välja säkerhetspolitisk väg. Detta ligger i svenskt intresse.

Stödet bör befrämja områden eller problem av gränsöverskridande karaktär och ska gälla frågor av säkerhetspolitisk betydelse. Det är viktigt att det säkerhetsfrämjande stödet främjar kandidatländernas framtida inträde i EU och anpassning till andra internationella samarbetsstrukturer.

När Litauen blir EU-medlem förändras på nytt förutsättningarna för det säkerhetsfrämjande stödet, som då delvis bör fasas ut. Kopplingen till EU-medlemskapet på vissa av de sektorer som omfattas av det säkerhetsfrämjande stödet är dock emellertid överlag mindre än på andra samarbetsområden samtidigt som dessa kan vara av stor betydelse för svensk säkerhet. Detta gäller inte minst för totalförvarsområdet där det finns mer långsiktiga behov av stöd.

Stödet på det säkerhetspolitiska området, som ursprungligen syftade till att utveckla de baltiska ländernas förmåga att agera internationellt, har allt mer inriktats på nationell säkerhetspolitisk kompetensuppbyggnad och fortsatt stöd till denna kan förväntas.

Sverige bistår Litauen i upprättandet av en långsiktig planering av den nationella försvarsmakten med demokratisk kontroll och folklig förankring som grundläggande principer. Utbildning av officerare och annan militär personal utgör en betydande del av samarbetet. Stöd ges även till de baltiska ländernas gemensamma försvarshögskola BALTDEFCOL i Tartu, Estland, där Sverige också koordinerar och leder skolans verksamhet.

På området för fredsfrämjande insatser stöder Sverige den baltiska bataljonen BALTBAT samt den marina motsvarigheten, den gemensamma sjöstyrkan BALTRON. Det multilaterala stödet minskar nu och de baltiska länderna övertar ett större projektansvar. I stället lämnas ett ökande stöd till mottagarländernas nationella försvarsmakter.

Miljöinsatser i samband med militär verksamhet är av fortsatt betydelse. Svenskt stöd kan förväntas till exempel till metoder för

2002-06-19

riskbedömning och miljösäker hantering av skadliga ämnen. Ett annat område avser utbildning i försvarsmiljöfrågor.

Inom området för det civila säkerhetsfrämjande stödet kan situationen i Litauen generellt sett anses vara på en relativt god nivå, varför en gradvis utfasning av bilateralt stöd under programperioden kan vara motiverad.

Ett tillfredsställande nationellt system för kärnämneskontroll och icke-spridning föreligger i dag i Litauen. Fortsatt integration i ett gränsöverskridande samarbete på området är dock viktig. Punktinsatser i syfte att stärka kapaciteten för myndighetssamverkan mot smuggling och illegal hantering av kärnämnen kan motiveras.

Beredskapen i Litauen för att hantera olyckor och katastrofer är ännu ej i nivå med de nordiska ländernas. Ett visst fortsatt utbildningsbehov föreligger för att kunna övergå till normalt grannlandssamarbete. Förebyggande arbete bör ges ökad tyngd och insatser till exempel beträffande transport av farligt gods samt oljeskadeskydd kan bli aktuella. Avslutande insatser bör kopplas till bilaterala räddningsavtal.

Ett annat viktigt område är främjande av myndighetssamverkan och regionalt gränsöverskridande samarbete, vilket bör kopplas till exempelvis tull, polis och gränsbevakning. Kompletterande mindre insatser på områden där Litauen saknar adekvat erfarenhet och/eller vilka är motiverade ur ett svenskt perspektiv kan komma i fråga under programperioden.

Litauen har i dag en i det närmaste godtagbar migrationsstruktur och organisation. Nationella regelverk som uppfyller internationella krav har antagits och implementeringen når en acceptabel nivå. Det är dock viktigt att upprätthålla beredskap för att kunna hantera flyktingströmmar, vars omfattning varierar i omfattning och komplexitet.

På sjösäkerhetsområdet bedöms den nationella kapaciteten vara relativt god och en övergång till normalt grannlandssamarbete vara rimlig under programperioden.

2002-06-19

På det säkerhetsfrämjande området ter sig en övergång till ett reguljärt, operativt, samarbete i stort rimligt inom en nära framtid, trots att vissa stödbehov kvarstår. Formen för denna kan ta sig olika uttryck, till exempel kan den bestå i att inlemma Litauen i olika nätverk, vilka skulle kunna utgöra en ram för fortsatta punktinsatser.

På många av dessa områden är svenska bilaterala insatser beroende av EU-finansierade program och bör noga samordnas med och utgöra komplement till dessa. När så är möjligt ska EU-finansiering sökas för fortsatta aktiviteter.

Mot bakgrund av vårt övergripande, nationella, intresse för ett väl fungerande Östersjösamarbete på det säkerhetsfrämjande området bör berörda myndigheter planera för eventuella samarbetsinsatser efter EU-medlemskap inom ramen för sin reguljära internationella verksamhet.

5.3.2. Demokratins fördjupning

Rättsområdet

Målet för samarbetet är att stärka rättsstaten i Litauen genom att stödja uppbyggnaden av en bestående institutionell och administrativ kapacitet hos myndigheterna inom området. Det är viktigt för Litauens EU-integration och den aspekten ska därför utgöra en styrande faktor för samarbetet.

Rättssamarbetet berör följande verksamhetsområden:

- Polisväsendet
- Åklagarväsendet
- Domstolsväsendet
- Kriminalvården
- Brottsförebyggande arbete

Inom rättsområdet bedöms fortsatt stora behov föreligga, som dock i allt större utsträckning förutsätts täckas av EU/Phare-programmet. Det är önskvärt att svenska myndigheter även fortsatt engageras i dessa EU-finansierade insatser, och då främst på områden där den svenska resursbasen kan utnyttjas. Fortsatta bilaterala insatser ska vara kompletterande eller inriktas på områden som bedöms vara av betydelse för EU-anpassningen, men inte täcks av EU/Phare-programmet. I alla lägen bör en stark förankring på mottagarsidan

2002-06-19

eftersträvas. Samarbetet bör i större utsträckning än hittills präglas av ett rättskedjeperspektiv.

Utökade åtgärder bör eftersträvas för att stärka förmågan att bekämpa internationell organiserad brottslighet, särskilt handeln med kvinnor och barn samt handeln med narkotika, liksom insatser för förebyggande av våld mot kvinnor. Det kan göras genom att stärka det praktiska samarbetet och kunskapsöverföring mellan berörda myndigheter. Det brottsförebyggande perspektivet ska genomsyra samarbetet.

Omfattande insatser på domstolsområdet kommer att göras inom ett Phare/Twinning-projekt med Domstolsverket som samarbetspartner till det litauiska justitieministeriet. Det fortsatta bilaterala samarbetet kommer bland annat att bedrivas i form av så kallat tvillingsamarbete mellan svenska och litauiska domstolar. Inom kriminalvårdsområdet förutses fortsatt samarbete mellan kriminalvårdsanstalter i Sverige och Litauen innefattande bland annat stöd till frivård. Vidare kan insatser komma att ske för att stärka den litauiska åklagarmyndigheten. Samarbetet mellan det svenska justitiedepartementet och litauiska justitie- och inrikesministerierna kommer i huvudsak att bestå av rådgivningsinsatser rörande EU-anpassningen.

Det svenska utvecklings-samarbetet inom rättsområdet ska successivt övergå till ett reguljärt grannlandssamarbete på områden där ömsesidigt intresse föreligger, i enlighet med bland annat de regeringsavtal som undertecknats mellan Litauen och Sverige.

Samarbete på lokal och regional nivå

Samarbetet på lokal och regional nivå är i dag omfattande och tillmätts även fortsättningsvis stor betydelse. Det finns fortsatt stora behov av stöd framför allt med hänsyn till de stora ekonomiska och sociala skillnaderna regionalt i landet.

Stödet bör även framgent utgå främst inom ramen för programmen för det fördjupade vänortssamarbetet samt landstings- och länsstyrelsesamarbetet. De svenska regionala och lokala insatserna bör samordnas länsvis där så är lämpligt. Områden av särskild vikt för samarbete är insatser inom offentlig administration, social sektor, EU-anpassning samt insatser som förstärker den lokala och regionala nivåns kapacitet för att hantera EU:s strukturfonder. Betydelsefullt i samarbetet är att skapa förutsättningar för att i större utsträckning integrera mindre landsortskommuner, då förutsättningarna många gånger är speciella där i jämförelse med större orter.

2002-06-19

Särskild uppmärksamhet bör riktas mot att i större utsträckning få tillgång till EU-finansiering. Detta kan vara betydelsefullt för att skapa förutsättningar för en successiv övergång till andra samarbetsformer. Stödet bör under perioden successivt kunna minskas i ljuset av att normala grannlandsrelationer och finansiering genom EU-program utvecklas.

Stödet till det civila samhället

Åtgärder för att främja medborgarnas deltagande i det politiska livet och i föreningsverksamheten stöds främst genom det stöd som kanaliseras genom enskilda organisationer och genom det så kallade partinära stödet. Detta stöd syftar till att stärka de lokala samarbetsorganisationerna och därmed ett livskraftigt civilt samhälle. I Litauen är stödet vittförgrenat och flertalet av de organisationer som Sida har ramavtal med är verksamma i landet.

Samarbetet mellan organisationerna under den kommande strategiperioden ska anpassas till det förestående EU-medlemskapet då utvecklingssamarbetet i princip ska avslutas. Betydelsen av att det i många fall finns ett ömsesidigt intresse av samarbete även därefter ska beaktas.

Organisationernas strategier för de kommande åren fokuseras på stöd till samarbetsparterna för EU-anpassning och medlemsmobilisering samt till att främja parternas möjligheter att mobilisera EU- och annan finansiering. Andra prioriterade områden är hiv/aids samt åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruk, människohandel och sexuellt utnyttjande.

Sammantaget kan konstateras att insatserna på lokal och regional nivå samt stödet till det civila samhället har inneburit en bred folklig förankring i Sverige av samarbetet med Öst- och Centraleuropa.

Kultur och samhälle

I dag finns till följd av bland annat Svenska institutets insatser ett välutvecklat kontaktnät mellan svenska och litauiska kultur- och samhällsinstitutioner, organisationer samt enskilda professionella personer. Det fortsatta stödet avser att främja en fördjupning av demokratins kultur genom främst utbyte på samhälls- och kulturområdena med inriktning på projekt som har stark förankring i

2002-06-19

mottagarlandet. Kontakter bör i större omfattning än hittills främjas med regioner utanför huvudstaden.

I ljuset av avvecklingen av utvecklingssamarbetet är det viktigt att tillvarata och fördjupa de kontakter som skapats i former som underlättar övergången till ett normalt grannlandssamarbete mellan litauiska och svenska parter.

5.3.3. Ekonomisk omvandling

Centrala förvaltningen

Stödet till förstärkning av den offentliga förvaltningen är av central betydelse, särskilt för Litauens EU-anpassning. I takt med att kvarstående behov i allt större utsträckning täcks av EU/Phare-programmet har det svenska bilaterala stödet minskat. EU-stödet utgår genom Twinningprogrammet som är ett viktigt instrument för stärkande av den administrativa kapaciteten i den litauiska förvaltningen. Svenska myndigheter bör även fortsättningsvis medverka i twinningprojekt i Litauen. Det bilaterala stödet ska dock fortgå i mindre omfattning fram till EU-medlemskap genom avslutande insatser med direkt bäring på Litauens EU-integration. Aktuella områden är till exempel inom statistik, utveckling av arbetsmarknadens institutioner, riksrevision, skogsbruk, ackreditering samt inom arbetsmiljöområdet. Uppmärksamhet ska ges åt insatser som främjar en anpassning till och tillämpning av det regelverk som gäller för EU:s inre marknad. Stödet ska komplettera EU/Phare-stöd och underlätta för en övergång till normalt grannlandsamarbete. Stödet bör främst utgå från Litauens National Programme for the Adoption of the Aquis.

Jordreformen

Jordreformen i Litauen beräknas vara avslutad 2002. Det svenska stödet som bland annat omfattat institutionellt stöd för uppbyggnad av den litauiska lantmäterimyndigheten, centrala och regionala system för lantmäteri, fastighetsregistrering, fastighetsbildning och värdering samt insatser för kartframställning är i princip utfasat. Endast mindre avslutande insatser kan bli aktuella och då utifrån ett EU-perspektiv. Litauen kan i dag självständigt utforma, utveckla och effektivt genomföra egna strategier inom kart- och fastighetsområdena.

Näringsliv

Stöd till näringslivsfrämjande verksamhet har minskat och till största del kunnat fasats ut under föregående strategiperiod. Vissa kompletterande insatser med direkt bäring på EU-integration kan bli

2002-06-19

aktuella. Därutöver kan insatser avseende kvinnligt företagande, ungt företagande och exportfrämjande åtgärder bli aktuella.

Ett dynamiskt handels- och investeringsflöde mellan länderna kring Östersjön förutsätter en lösning av de gränshinderproblem inklusive tullfrågor som för närvarande hämmar ett ökat utbyte. Åtgärder för att lösa dessa problem, särskilt vid Litauens gräns med Ryssland och Vitryssland bör uppmärksammas. Vidare bör särskilda insatser övervägas för att främja det gränsnära samarbetet mellan länderna. Samordning med EU-finansierade program bör härvid eftersträvas.

Stöd för småföretagarutveckling möjliggörs inom ramen för Start Öst programmet. Stöd för projekt i Litauen bör kunna utgå fram till årsskiftet 2002/2003.

Ett kapitaltillskott planeras för Swedfund International AB under 2002 för riskkapitalinsatser i Central- och Östeuropa. Nya insatser genom Swedfund kan bli aktuella i Litauen även under de kommande åren fram till landets anslutning till EU.

Regional utveckling

Den ojämna ekonomiska utvecklingen inom landet bör ägnas uppmärksamhet. Landsbygden har sedan självständigheten i högre grad drabbats av utslagning och fattigdom samt erbjuder sämre möjligheter för utbildning och arbete än de större städerna. Regionalpolitik är ett område som initierats utifrån EU:s krav bland annat för att förbereda framtida strukturfondsstöd. Inom EU:s förmedlemsskapsstöd finns instrument för regional utveckling, men behov av kompletterande bilaterala insatser bedöms föreligga. Till exempel kan pilotverksamheten angående regional utveckling i Alytus län spridas vidare. Därutöver bör Ignalinaregionen inlemmas i andra, pågående eller planerade, insatser i syfte att underlätta integrationen i det litauiska samhället och förebygga potentiella problem till följd av stängningen av kärnkraftverket i Ignalina.

5.3.4. Social trygghet

Social omsorg

Det sociala området har under senare år utgjort ett viktigt område i samarbetet. Grundläggande system och strukturer har utvecklats vad gäller social omsorg och socialförsäkringar. Brister finns emellertid bland annat när det gäller administrationen av socialförsäkringssystemen. Stora delar av det sociala området täcks inte in av EU:s regelverk och förmedlemsskapsstöd utgår därför endast i vissa fall för sociala frågor. Fortsatta bilaterala insatser är

2002-06-19

därför betydelsefulla som komplement eller på områden som inte täcks av EU/Phare-programmet.

Det finns fortsatta behov av insatser för att utveckla alternativ till institutioner till exempel en fungerande socialtjänst i kommunal regi, liksom utbildning av socialarbetare. Insatserna bör stärka och stödja familjer och även ta hänsyn till fler aktörer och brukarorganisationer samt främja tvärrelationer och samverkan mellan aktörer. Insatserna bör även stimulera samarbete mellan central och regional nivå genom att främja erfarenhetsutbyten.

Stöd bör ges till utsatta grupper. Särskilda insatser, med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter, bör göras för att förbättra situationen för barn och ungdomar. För att förbättra situationen för funktionshindrade bör insatserna utgå från FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet.

Särskild uppmärksamhet bör ges till kvinnor och barn som utsatts eller riskerar utsättas för människohandel och /eller sexuell exploatering. Fortsatta insatser genom International Organisation for Migration (IOM) kan bli aktuella. Stöd ska främst ges för insatser i förebyggande syfte och då främst till ungdomar. Arbetet bör ske i enlighet med deklarationen från den andra världskongressen mot kommersiell sexuell exploatering av barn i Yokohama 2001. De nätverk till stöd för arbetet med utsatta barn i regionen som har byggts upp inom ramen för Östersjöstaternas råd (CBSS) bör utnyttjas i det förebyggande arbetet.

Inom arbetsmiljö förväntas endast mindre avslutande insatser bli aktuella och då utifrån ett EU-perspektiv.

Kompletterande insatser inom området arbetsmarknad förutses, särskilt då det gäller att integrera funktionshindrade på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsinsatser bör även anta ett förebyggande perspektiv, särskilt med hänsyn till stängningen av kärnkraftverket Ignalina.

Hälsa och sjukvård

Stöd inom hälsoområdet kommer även fortsättningsvis vara viktigt i samarbetet. Insatser för att utveckla hälso- och sjukvårdens organisation samt utveckling av primärvården bör stå i fokus.

Uppmärksamhet bör ägnas åt den allvarliga smittskyddssituationen, framförallt vad gäller tuberkulos och hiv/aids. Arbetet bör vara inriktat på att komplettera och bygga ut pågående reformprogram med smittskyddskomponenter. Förebyggande ansträngningar bör

2002-06-19

ges prioritet. Insatser och samordning förutses ske inom ramen för det program Östersjöstaternas råd (CBSS) inrättat för att bekämpa spridningen av smittsamma sjukdomar i regionen. Ett annat viktigt område är insatser mot det växande missbruk av alkohol och narkotika som har konstaterats under senare år.

Insatser inom folkhälsoområdet för förebyggande åtgärder och arbete med information och attityder bör intensifieras. Ökad uppmärksamhet bör ägnas brukargrupper inom hälso- och sjukvårdens område, exempelvis patientorganisationer. Stöd till förebyggande insatser såsom informationsinsatser och uppbyggnad av ungdomsmottagningar bör ges.

Det direkta stödet genom Sida bör ej omfatta lokala punktinsatser. Eventuellt stöd för sådana insatser bör kanaliseras genom enskilda organisationers verksamhet, Hälso- och sjukvårdens Östeuropakommitté (ÖEK) eller genom vänortssamarbetet i den mån det kan vara kvalificerat för sådant stöd.

Inom detta verksamhetsområde bör en nära och kontinuerlig dialog upprätthållas med svenska företag och med Sveriges exportråd så att verksamheten i stort understödjer svenska företags långsiktiga närvaro inom hälso- och sjukvårdssektorn i Litauen.

5.3.5. Miljö

Litauen står inför stora utmaningar för att möta de krav som ställs på miljöförbättringar inför ett medlemskap i EU. EU-anpassningen kommer att kräva stora mänskliga och finansiella resurser även efter medlemskap, vilket återspeglas i de långa övergångstider för uppfyllande av EU:s regelverk på miljöområdet som begärts från litauisk sida och som accepterats av EU då miljökapitlet provisoriskt stängts under juni 2001. Det kommer därför att finnas en långsiktig efterfrågan på fortsatt stöd inom miljöområdet med fokus på EU-anpassningen. Det hittillsvarande samarbetet med tyngdpunkt på stöd till förberedelser och genomförande av investeringar på vatten- och avloppsområdet samt kapacitetsuppbyggnad och kunskapsöverföring till miljömyndigheter bör fortsätta under perioden 2002-2004. Efter medlemskap förutses att stödbehovet huvudsakligen kommer att tillgodoses genom EU:s olika stöd instrument.

När det gäller investeringar bör stöd i första hand ges till projekt som redan identifierats och där samarbete i någon form påbörjats. Exempel på detta är stöd till "Municipal Development Project" samt Panevezys och Kaunas avloppsprojekt. Stödet bör som tidigare fokusera på att uppfylla HELCOMs rekommendationer och EU:s

2002-06-19

direktiv. Institutionella reformer är normalt en förutsättning för svensk medverkan i investeringar. Samarbetet ska bygga på de erfarenheter och samarbetsformer som utvecklats mellan litauiska myndigheter, nordiska bilaterala givare och finansieringsinstitutioner samt koordineras med EU:s stöd. De projekt som idag är avtalade eller under förberedelse har i många fall genomförande och betalningstider på flera år. Även om volymen av nya åtaganden kommer att minska förväntas utbetalningarna för dessa projekt och myndighetssamarbetet under de närmaste två till tre åren att bli omfattande. Detta gör att nivån på det svenska stödet på miljöområdet under perioden inte kommer att minska jämfört med de närmast föregående åren. Vad gäller fortsatta insatser på miljöområdet ska en nära och kontinuerlig dialog upprätthållas med svenska företag och med Sveriges exportråd så att verksamheten i stort understödjer svenska företags långsiktiga närvaro i och relationerna med Litauen.

Inom energiområdet har man inte kommit lika långt i Litauen som i Estland och Lettland när det gäller reformer och marknadsanpassning. Ett fortsatt stöd förutses därför till reforminriktade projekt inom främst fjärrvärmeområdet.

Samarbetet vad gäller institutionell uppbyggnad och kunskapsöverföring behöver fortsätta under perioden. De viktigaste samarbetsområdena inför ett planerat medlemskap i EU är stöd till institutionellt stärkande inklusive harmonisering av miljölagstiftning och genomförande av vissa EG-direktiv. Viktiga områden är vatten-, miljöskydds- och kemikalieområdena samt miljöfarligt avfall. Dessutom är bevarande av biologisk mångfald, gränsöverskridande vattensamarbete, tillämpning av klimatkonventionen inklusive Kyotoprotokollet samt Baltic 21 - särskilt sektorerna skogs- och jordbruk - också aktuella.

Kärnsäkerhet och strålskydd

Det svenska stödet till förbättrad kärnsäkerhet och strålskydd behöver fortsätta vid Ignalinverket så att en acceptabel säkerhetsnivå upprätthålls under tiden fram till stängning. Samarbetet ska inriktas på att effektivt komplettera de internationella programmen samt åtgärder för att reducera säkerhets- och strålskyddsrisiker. Skapandet av tekniska förutsättningar och goda relationer inom Östersjöregionen med system för tidig varning, automatisk strålskyddsövervakning och gemensamma beredskapsövningar är en del av samarbetet.

2002-06-19

Insatserna kommer under perioden att ändra karaktär på grund av avställningen före år 2005 av block 1 vid verket. Sverige stöder Litauen i förberedelser för avställningen dels genom bidrag till den av EBRD administrerade internationella fonden för Ignalinas avveckling (IISDF), dels genom bilaterala insatser för kärnsäkerhet och strålskydd. Det svenska stödet kommer alltmer att koncentreras på avvecklings- och avfallsfrågor. Principen för de bilaterala insatserna är att de ska komplettera och effektivisera de insatser som görs inom IISDF. En fortsatt utveckling av det nationella regelverket inom strålskyddsområdet är nödvändig för en EU-anpassning, liksom vidareutveckling av myndigheternas kompetens och resurserna för strålskydd, information och kärnenergi-beredskap. Tillsynen med anknytning till Ignalinaverket och dess avveckling kommer att ställa stora krav på strålskyddsmyndigheten.

Samarbetet vad gäller det civila strålskyddet (radon, sjuk- och hälsovård, forsknings- och industriverksamhet) behöver också fortsätta under perioden. Dessa insatser ska bidra till genomförandet av EU:s direktiv på området.

5.3.6. Utbildning och forskning

Inom utbildning och forskning kommer fortsatt stöd att utgå till samarbetsprojekt och nätverk av gemensamt intresse för aktörer från Sverige och de baltiska länderna. Gränsöverskridande samarbete vilket även kan inkludera andra länder i regionen bör uppmuntras. Individuella stipendier kommer, liksom i föregående strategi, vara av stor betydelse i samarbetet. Vid utdelning av stipendier och utformning av samarbetsprojekt bör en jämn könsfördelning eftersträvas. Baltic 21-insatser inom utbildning liksom arbetet med Education for All bör prioriteras.

När det gäller stödet till svenskundervisning förväntas insatserna under perioden vara av ungefär samma omfattning och karaktär som för den föregående programperioden. Antalet svenska lektorer bör kunna ligga på samma nivå som under 2001, efter den reducering som skett under senare år.

Under perioden bör ökat fokus läggas på kompetensöverföring inom utbildnings- och forskningsområdet samt på projekt som avser förbättrade möjligheter till deltagande i och samverkan inom EU:s program för utbildnings- och forskningsområdet. I samband med detta bör EU:s handlingsprogram avseende kvinnor och forskning uppmärksammas (Women and Science). Behovet av särskilda insatser för att stödja samarbete inom utbildning och forskning även efter programperiodens utgång måste beaktas. Det är därför viktigt

2002-06-19

att även framgent fördjupa och skapa bärkraftiga nätverk mellan svenska och litauiska universitet och högskolor. Folkbildning är ett viktigt område där det finns ett etablerat samarbete som bör fortsätta.

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

Telefon: 08 – 405 10 00, telefax: 08 – 723 11 76, www.ud.se

Omslag: UD-PIK-INFO/Hélène Saubert

Tryck: XBS Grafisk service, 2002

Artikelnummer: UD 02.073